

Forum Yhteiskuntaoppi 4

Rikokset ja oikeus

**Tietoisku: Rikoksiin ja oikeuteen
liittyviä käsitteitä**

Rikos

teko, josta lakiin on kirjoitettu tietyt tunnusmerkit ja josta on määrätty rangaistus; myös tekemättä jättäminen, jos se on sillä hetkellä rangaistavaa

Laillisuusperiaate

rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa rikoksen tekohetkellä; ketään ei saa tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi

Syyntakeisuus

ihminen kykenee ymmärtämään tekojensa seuraukset ja on siksi niistä vastuussa

Rikosoikeudellinen vastuu

ihminen vastaa teoistaan tuomioistuimen edessä; hän on rikoksen tekohetkellä täyttänyt 15 vuotta ja on syyntakeinen

Tahallisuus

teko, jonka tekijä on tiennyt olevan rikollinen ja jonka seuraus on rangaistava ja silti on tahtonut tehdä sen; esimerkiksi pankkiryöstö

Tuottamuksellisuus

teko, joka voidaan tulkita huolimattomuudeksi tai varomattomuudeksi;
esim. autoilija tekee ajovirheen, jonka seurauksena toinen henkilö kuolee;
mahdollisesti rangaistava

Rikoksesta epäilty

henkilö, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen ja jonka syyllisyyden puolesta puhuvia asioita on tiedossa; henkilö on syytön siihen asti kunnes syyllisyys on osoitettu

Rikoksen yrittäminen

teko, jossa henkilö on aloittanut rikoksen, mutta se on keskeytynyt ilman että tavoite olisi toteutunut

Rikoskumppanuus

kaksi tai useampi tekijää ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen

Rikokseen yllyttäminen

teko, jossa henkilö tahallisesti houkuttelee toista henkilöä rikoksen tekemiseen tai sen yrittämiseen; rangaistaan samalla lailla kuin rikoksen tekijäkin

Rikoksen avustaminen

teko, jossa henkilö ennen rikosta tai sen aikana tahallisesti avustaa tai edistää toista henkilöä rikoksen tekemisessä tai sen yrittämisessä; rangaistaan lievemmin kuin rikoksen tekijää

Rikoksen uhri

henkilö, jolle on tehty jotakin pahaa tai joka on kärsinyt jonkun vahingollisen teon takia; esimerkiksi pahoinpitely

Hätävarjelu

henkilö torjuu oikeudettoman hyökkäyksen, mutta saa käyttää vain välttämättömiä keinoja; sallittua vain oman tai toisen hengen, vapauden, kotirauhan tai omaisuuden suojelemiseksi; varottava hätävarjelun liioittelua

Pakkotila

teko on välttämätön jonkin tärkeämmän asian pelastamiseksi tai suojaamiseksi, esimerkiksi vauvan pelastaminen kuumasta autosta rikkomalla ikkuna

Kantaja

on siviilioikeudenkäynnin aloitteentekijä

henkilö, joka esittää tuomioistuimelle vaatimuksen ja pyytää siihen ratkaisua.

asianomistaja

uhri

Vastaaja

Riitaoikeudenkäynnissä asianosainen, johon kantajan kanne kohdistuu eli hän on ”kanteeseen vastaaja”.

- Vastaajaan kohdistetaan vaatimus, jota vastaan hän pyrkii puolustautumaan esittämällä vastaargumentteja ja todisteita, kuten dokumentteja ja todistajanlausuntoja.

Syyliseksi epäilty.

Syyttäjä

Valtion viranomainen, jonka tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteutumisesta rikosasioissa.

- paikallissyyttäjinä käräjäoikeuksissa toimivat kihlakunnansyyttäjät
- huolehtii yhteiskunnan puolesta siitä, että rikoksen johdosta ryhdytään toimiin rikoksentekijän rankaisemiseksi.

Tuo oikeudenkäynnissä esiin kaikkea todistusaineistoa – esim. henkilötodistajia ja asiakirjoja – joka tukee hänen vastaajaan kohdistuvaa syytettään.

Lautamies

Käräjäoikeuden täysivaltainen maallikkojäsen kaikissa niissä jutuissa, joihin hän osallistuu.

Lautamiehet osallistuvat rikosasioiden ja perheoikeudellisten riitojen ratkaisemiseen.

Käräjäoikeuden muodostavat tällöin lainoppinut tuomari puheenjohtajana ja kolme lautamiestä.

Lautamiehet valitsee kunnanvaltuusto toimikaudekseen eli neljäksi vuodeksi.

Käräjätuomari

Käräjäoikeuden tuomarivirkamies, joka johtaa puhetta käräjäoikeudessa.

Hänen valtuuksistaan määrätään laissa.

Käräjätuomari edustaa juridista asiantuntemusta, ja hänen tehtävänä on löytää oikeat, tapaukseen sovellettavat lainkohdat.

Asianajaja

Oikeustieteellisen koulutuksen saanut henkilö, joka on Suomen Asianajajaliiton jäsen ja joka palkkiota vastaan antaa oikeusapu eli avustaa päämiestään.

- miettii ja harkitsee päämiehen puolesta, mikä on oikeudellisesti viisain tapa hoitaa tämän asia.

Asianajajan toimivalta perustuu valtuutukseen, joka voidaan milloin tahansa peruuttaa. Asiakas eli päämies määrää hänen valtuuksistaan.

Julkiset oikeusavustajat, oikeusapu.

Huom! Notari – auskultointi.

Todistaja

Henkilö, joka on kutsuttu oikeuteen kertomaan kaiken, mitä hän havaintojensa perusteella tietää käsiteltävästä asiasta.

Hänen on puhuttava totta. Jos todistaja valehtelee tai salaa jotakin asiaan vaikuttavaa, hän joutuu syytteeseen perättömästä lausumasta.

Perättömään lausumaan syyllistynyt voidaan tuomita vankeusrangaistukseen.

Todistajanlausunto on osa tarvittavaa näyttöä.